

INTERVIEW MET PROF. ROBERT R. PALMER

Janny de Jong
wyger velema

Janny de Jong en Wyger Velema zijn doctoraalstudent en student-assistent bij de vakgroep Nieuwste Geschiedenis van de Rijksuniversiteit van Groningen.

Robert Roswell Palmer (geb. 1909) behoeft bij historici nauwelijks introductie. Zijn History of the Modern World heeft hem wereldberoemd gemaakt. Dit boek, dat hij reeds op zijn veertigste voltooide, vormt echter slechts een klein onderdeel van zijn bezigheden. Gedurende het grootste deel van zijn loopbaan als historicus was professor Palmer verbonden aan Princeton University. Zijn belangstelling gaat vooral uit naar Frankrijk in de achttiende eeuw. In 1959 en 1964 verscheen van zijn hand het tweedelige overzichtswerk The Age of the Democratic Revolution. A Political History of Europe and America, 1760-1800.

Het interview vond plaats in het Amsterdamse Instituut voor de Tropen, tijdens het van 1 tot 4 juni gehouden historische congres ter gelegenheid van het tweehonderdjarig bestaan van diplomatieke betrekkingen tussen Nederland en Amerika, "A bilateral Bicentennial, 1782-1982".

interesse

- Wat waren indertijd uw redenen om geschiedenis te gaan studeren?

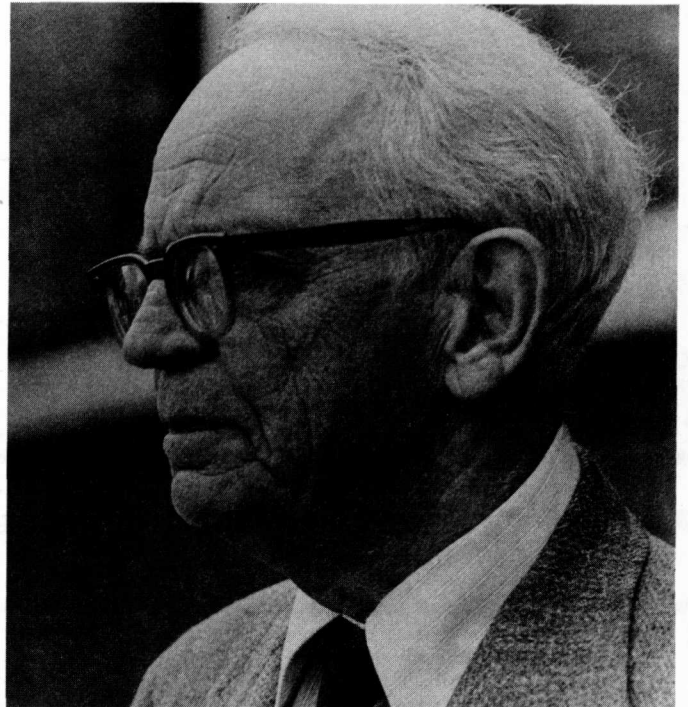
Ik raakte er op de universiteit eenvoudigweg in geïnteresseerd. Ik begon aanvankelijk, en met grote belangstelling, aan een studie Latijn. Maar in mijn tweede jaar aan de universiteit van Chicago - ik was toen ongeveer negentien jaar oud - besloot ik dat ik genoeg Latijn had gestudeerd. Ik raakte meer in de geschiedenis geïnteresseerd, eenvoudig vanwege de colleges die ik liep, de boeken die ik las, de docenten die ik hoorde.

- Maar u raakte niet voornamelijk geïnteresseerd in klassieke geschiedenis?

Nee, mijn voorkeur begon uit te gaan naar de moderne Europese geschiedenis.

- Veel van uw werk is gericht op Frankrijk in de achttiende eeuw. Om slechts een paar boeken te noemen: Catholics and Unbelievers in Eighteenth-Century France (1939); Twelve Who Ruled: The Year of the Terror in the French Revolution (1941) en The World of the French Revolution (1970). Vanwaar uw bijzondere belangstelling voor Frankrijk?

Op jeugdige leeftijd hangt veel van toeval en geluk af, wie je tegenkomt, enzovoort. In Chicago ontmoette ik professor Gottschalk, wiens eigen onderwerp de Franse revolutie was, en op zijn aanraden ben ik toen naar Cornell gegaan om bij Carl Becker, die over de Franse Verlichting geschreven had, te studeren. Zo begon ik over de Franse Verlichting te lezen. Mijn doctoraalscriptie heb ik geschreven over de Franse ideeën over de Amerikaanse revolutie, over de Franse reactie op en mening over de Amerikaanse revolutie en de Amerikaanse onafhankelijkheid, en hoe dat aansloot bij de ideeën van de Philosophes en de Franse bevolking voor 1789. Van het een kwam het ander. Ik kreeg genoeg van de Philosophes en in zekere zin ook van de Verlichting. Ik had er dermate genoeg van, dat het mij aardig leek eens aandacht te besteden aan de tegen-Verlichting, de ideeën van de tegenstanders en critici van mensen als

Voltaire, Say, Diderot en Rousseau. Zo kwam ik ertoe grote hoeveelheden boeken van katholieke schrijvers en apologeten te gaan lezen. Zelf ben ik niet katholiek, maar ik vond zoveel interessante zaken in deze boeken dat ik uiteindelijk Catholics and Unbelievers heb geschreven.

age of the democratic revolution

- Uw belangrijkste werk is echter toch The Age of the Democratic Revolution. A Political History of Europe and America, 1760-1800. Hoe bent u ertoe gekomen de politieke geschiedenis van de betreffende periode als één geheel te behandelen?

Dat weet ik eigenlijk niet precies meer. Eens even denken. Rond 1955 ben ik begonnen het boek te schrijven, ongeveer twintig jaar na mijn doctoraalscriptie. Intussen had ik andere dingen geschreven. Ik had toen gelezen en geschreven over de Franse revolutie. Ik had mijn boek over het comité de salut public, Twelve Who Ruled, geschreven; ik had George Lefebvres boek vertaald, The Coming of the French Revolution (1947); en ik had mijn grote handboek geschreven. Mijn doctoraalscriptie, zoals gezegd over de Franse ideeën over de Amerikaanse revolutie, was min of meer internationaal gericht geweest. Daarbij kwam nog dat ik toen aan Princeton University verbonden was, en toen ik in de zeer goede bibliotheek rondkeek vond ik grote series bronnenmateriaal. Ongelofelijke hoeveelheden gedrukt bronnenmateriaal. Ik hoefde dus niet heel Europa af te gaan reizen om voldoende materiaal bijeen te krijgen voor het soort boek dat ik in gedachten had. En het onderwerp interesseerde me.

- Maar de conceptie waar u mee werkte was min of meer nieuw. Dat wil zeggen, u hebt eigenlijk een achttiende eeuwse benadering, die in de negentiende eeuwse nationalistische geschiedschrijving sterk op de achtergrond was geraakt, opnieuw tot leven gewekt.

Ja, dat is inderdaad waar. Het trof mij dat in de tijd van de Franse revolutie zelf mensen met allerlei verschillende politieke opvattingen spraken over een internationale omwenteling of revolutionaire beweging. In de negentiende eeuw werd dat vaak vergeten. De uitgevers van die grote bronnenseries - Colenbrander voor Nederland, Strickler voor de Helvetische republiek, voor het Duitse Rijnland Hansen, Montalcini in Italië met zijn elf delen over de Cisalpijnse republiek - wisten niet van elkaar waar zij mee bezig waren. (1) De schrijvers van monografieën al evenmin. In elk afzonderlijk land leek een bijna volledige onwetenschap te bestaan over wat anderen ongeveer gelijktijdig aan het doen waren. Die grote series gedrukte bronnen verschenen namelijk allemaal zo tussen 1895 en 1925. Prachtige boeken, maar van wat er bij de burens gebeurde leken zelfs de uitgevers geen idee te hebben. En de Fransen besteden natuurlijk helemaal weinig aandacht aan alles wat buiten Frankrijk gebeurt, tenzij zij menen het zelf tot stand te hebben gebracht. De mogelijkheid leek dus aanwezig om eens iets anders te doen. Zo'n brede, vergelijkende studie kan natuurlijk niet heel gedetailleerd zijn. Over elk afzonderlijk land kan je maar heel weinig zeggen. In zekere zin zijn de boeken geen oorspronkelijk onderzoek, maar een synthese.

- In aansluiting op dat laatste: er is kritiek op de Age of the Democratic Revolution geweest. Als wij het goed zien, dan betreft die kritiek vooral twee punten: de sterke nadruk op het politieke element en een onvoldoende mate van aandacht voor de bijzondere situatie in elk afzonderlijk land (2) Vindt u dit waardevolle kritiek en heeft u uw mening naar aanleiding van de kritieken gewijzigd?

Ik ben geloof ik nauwelijks van mening veranderd. Veel van de geleverde kritiek is naar mijn mening dan ook niet volkomen terecht geweest. Zeker handelt het boek over politieke gebeurtenissen, politieke bewegingen en politieke ideeën. Maar een belangrijk deel van mijn boek bestaat ook uit wat je klassen-analyse zou kunnen noemen. Natuurlijk niet in marxistische zin, waarbij klassen geacht worden gebaseerd te zijn op het bezitten of juist niet bezitten van produktiemiddelen: bourgeoisie en proletariaat. Maar mijn boek besteedt in ruime mate aandacht aan verschillen tussen de sociale klassen. Die verschillen moeten echter meer worden gezien in termen van de geprivilegieerde klasse tegenover de niet-geprivilegieerde klasse; degenen die - erfelijk of door coöptatie - in het bestuur zitten tegenover degenen die daar buiten staan; de mensen die tot de staatskerk behoren tegenover de mensen die daar niet toe horen. Kortom, wat we tegenwoordig de in-group tegenover de out-group zouden noemen, waarbij de laatste tegen de eerste strijdt. In deze betekenis van het woord lijkt het mij dat er in het boek ruime aandacht voor klasse-posities is en een besef voor het belang daarvan in deze conflicten. Wel is het zo dat het werk lang voordat de nieuwe sociale geschiedenis zo beroemd werd is geschreven, of althans opgezet.

Wat betreft het tweede punt: als je zo'n boek wilt schrijven is een zekere mate van generalisatie noodzakelijk, anders hoeft je er niet eens aan te beginnen. De kritiek dat het te algemeen is, of op sommige plaatsen zelfs te oppervlakkig, heeft een zekere geldigheid - maar het kan niet anders. Een van de sleutelconcepties in het boek is die van de zogenaamde "constituted bodies", of de groepen die erfelijk of door zelf-verkiezing een bepaald land bestuurden. (3) Dat is natuurlijk een abstract concept. Maar daarna worden er voorbeelden aangevoerd. Voor Nederland bijvoorbeeld - hoe heet het ook weer, de vroedschap of iets dergelijks - het stads-

bestuur van Amsterdam, de provinciale Staten, de Staten-Generaal, de groeperingen rond Oranje, enzovoort. De regentenklasse vormde de in-group en hield alle andere mensen in de out-group, die echter zeker geen sociale klasse in marxistische zin was. Daar viel immers van alles onder, van bankiers tot verarmde Joden en Katholieken. En wanneer je tenslotte over de echte eenvoudige mensen spreekt, die waren waarschijnlijk meer voor Oranje dan voor de middle-class types die in een positie verkeerden om de gevestigde machten te bestrijden en een poging te doen zelf aan het beheer der zaken te gaan deelnemen.

- Voor wat betreft Nederland heeft uw boek een grote invloed gehad. Heel duidelijk is dat in het werk van C.H.E. de Wit, waar u wellicht van heeft gehoord. (4) Heeft de Age of the Democratic Revolution ook in andere landen het historisch onderzoek gestimuleerd of nieuwe impulsen gegeven?

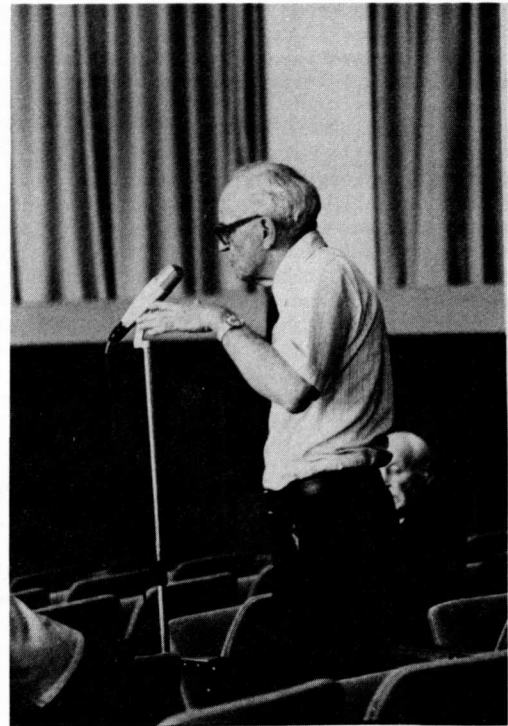
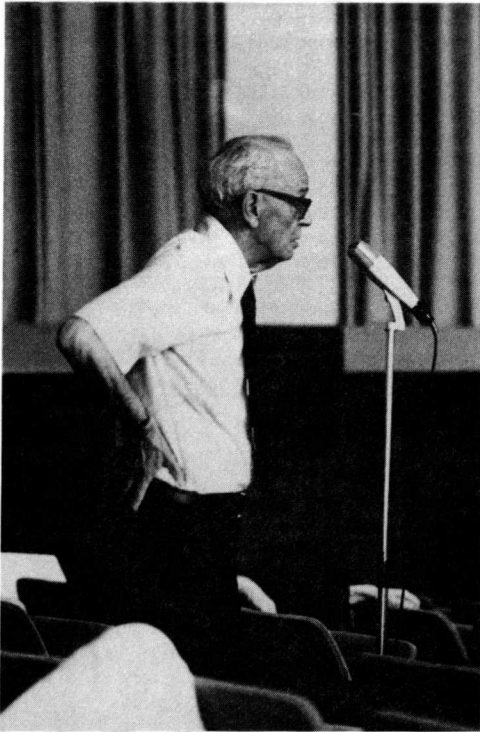
Dat zou ik niet echt weten. Niet sterk, zou ik denken. Het zou best eens kunnen zijn dat het boek in Nederland meer invloed dan op enige andere plaats heeft gehad. Zeker weten doe ik dat niet, daarvoor ken ik de Nederlandse historische wereld onvoldoende. De Wit heeft mij een exemplaar van zijn grote boek gestuurd toen hij het zo'n vijftien jaar geleden publiceerde, maar ik kon het niet lezen. Wel herinner ik mij enkele recensies van mijn boek in de Nederlandse historische tijdschriften. Omdat die kort zijn kon ik ze lezen, tenminste als ik er veel tijd voor uittrok en mijn woordenboek gebruikte. Ik heb de indruk dat het werk in Nederland gunstiger is ontvangen; dat men het er meer mee eens is dan elders. De Fransen zijn er buitengewoon sceptisch over. Zij menen dat de Franse revolutie er tekort in wordt gedaan. De gebruikelijke reactie is: ja, maar het gaat niet helemaal op voor het land waar ik alles van weet.

Aan de andere kant geloof ik dat het boek gerespecteerd wordt als een poging tot een groter beeld, als stimulerend om te lezen wellicht, en zelfs als nuttig. Als je bijvoorbeeld gespecialiseerd bent in Nederland, dan kan je aan de weet komen wat er in die periode in Italië gebeurde, en als je in Italië gespecialiseerd bent kan je lezen over de ontwikkelingen in andere landen. (lacht) Sommige landen worden natuurlijk heel summier behandeld. Maar het boek heeft een zeker nut gehad. Of het echter enig werkelijk onderzoek heeft geïnspireerd - dat geloof ik toch niet.

- De Amerikaanse revolutie vormt een essentieel onderdeel van uw betoog in de Age of the Democratic Revolution. Sinds uw boek is verschenen, heeft de historiografie van de Amerikaanse revolutie enorme veranderingen te zien gegeven. Professor Pocock van Johns Hopkins University heeft de Amerikaanse revolutie zelfs "the last great act of the Renaissance" in plaats van de eerste van de moderne revoluties genoemd. (5) In het recente onderzoek wordt sterk de nadruk gelegd op Renaissancistische en uiteindelijk klassieke concepties als de deugd van de onafhankelijke burger, het probleem van corruptie, enzovoort. Wat vindt u van dit soort analyse van de Amerikaanse revolutie?

Om eerlijk te zijn - ik heb noch Pocock's werk, noch die andere boeken gelezen. Ik doe al twintig jaar andere dingen en ik heb geen poging gedaan de hele discussie bij te houden.

In mijn boek is de Amerikaanse revolutie een belangrijk element in een meer algemene beweging die zich in de hele Westerse beschaving (of hoe je het ook maar noemen wilt) voordeed. Daarvoor zijn goede argumenten aan te voeren. Ten eerste is het een onbetwistbaar feit dat in veel landen de mensen buitengewoon geïnteresseerd waren in de Amerikaanse revolutie. Men was er enorm nieuwsgierig naar - Amerika was namelijk ver weg, exotisch, opwindend en interessant. Bovendien was het een tijd van de groei van de pers,

er werd gediscussieerd in kranten en tijdschriften. Er vormde zich iets als een moderne publieke opinie: de mensen lazen tijdschriften, vormden zich meningen op ruimere terreinen dan alleen de stad of de provincie. Ook was het een periode van politisering der opinie.

Wat betreft de meer inhoudelijke kant - wat de Amerikanen in hun opstand tegen Groot-Brittannië deden werd gehouden voor een concreet voorbeeld van het idee van een sociaal contract. Mensen die bewust bij elkaar kwamen om een regering te vestigen. Wat er gebeurde leek een praktische verwerkelijking van een bepaald soort politieke theorie uit die dagen.

Een belangrijk idee, behandeld in het eerste deel van mijn boek, was dat van het volk als constituerende macht, dat wil zeggen het denkbeeld dat het volk het gezag heeft om openbare autoriteiten in te stellen, hun macht te beperken en hun macht door een stelsel van evenwicht in te tomen. (6) Het idee dat een aantal mensen eenvoudig bijeen konden komen, een geschreven constitutie - één enkel document - konden opstellen, en dit vervolgens konden laten goedkeuren.

Dan was er het idee van verklaringen van rechten. De notie van natuurlijke rechten in het algemeen is zoals bekend veel ouder. Maar het idee van geschreven verklaringen van rechten verschijnt in de staatsconstituties van de Verenigde Staten in 1776 en 1777. Elk van de dertien staten, of althans de meeste daarvan, begint met een lijst van vijftien of twintig rechten, die eenvoudig verklaard worden te bestaan. Zij gaan vooraf aan, of vormen op zijn minst een deel van, het proces van de vorming der regering zelf. Deze neergeschreven en genummerde rechten zijn iets heel anders dan een Bill of Rights in Engeland, dat is immers gewoon een Act of Parliament. Bovendien waren de Engelse Bill of Rights veel minder abstract, zij beperkten zich tot de Engelse juridische taal en traditie. De notie van verklaarde rechten in de Amerikaanse revolutie is volkomen anders in juridisch, ethisch en moreel opzicht.

Deze ideeën nu worden daadwerkelijk opgepakt in Frankrijk, je kan ze vinden in de Franse revolutie: de constitutionele conventie of constituerende macht, de geschreven constitutie, de scheiding van wetgevende, uitvoerende en rechterlijke macht op een veel striktere wijze dan waar Montesquieu ooit aan had gedacht. Dan

natuurlijk het idee van een beperkte regering en gekozen vertegenwoordigers - gekozen voor een gespecificeerde en beperkte periode en gekozen naar het criterium van het aantal mensen dat wordt vertegenwoordigd, niet de stand. Dit alles gaat rechtstreeks uit Amerika naar de Franse revolutie. En van daaruit worden deze gedachten verder verspreid, bijvoorbeeld via de constitutie van de Bataafse republiek.

Ik geloof uiteindelijk dat het best mogelijk is om vol te houden dat de Amerikaanse revolutie in sommige opzichten ouderwets is, maar ik geloof ook dat zij voor duidelijke vernieuwingen heeft gezorgd, zeker vergeleken met Aristoteles, de Renaissance en die hele traditie.

relatie heden-verleden

- Als wij nu naar een wat algemener thema overgaan: in de inleiding van de Age of the Democratic Revolution schrijft u bij uw benadering van de achttiende eeuw geïnspireerd te zijn door gebeurtenissen in de twintigste eeuw. Ziet u in het algemeen enige relatie tussen wat er in het heden gebeurt en de wijze waarop men het verleden bestudeert?

Ja.... in het algemeen. Ja, ik geloof dat hetgene wat je meemaakt je bewust maakt van dingen in het verleden, of je het verleden in een wat ander perspectief doet zien. Ik zou daar natuurlijk niet te ver mee willen gaan. Maar het is zo, en ik geloof dat het zo behoort te zijn.

- U gelooft dat het zo behoort te zijn?

Ja, de waarde der geschiedenis is uiteindelijk dat zij je een zeker begrip bijbrengt van hoe dingen gebeuren, van hoe menselijke gebeurtenissen zijn. Niet dat de geschiedenis je echt kan vertellen hoe te handelen, daarvoor is iedere situatie te zeer verschillend. Maar de geschiedenis geeft je een basis om informatie op een nuttige wijze te verwerken en te begrijpen.

- In dit verband zouden wij naar het voorwoord van de History of the Modern World kunnen verwijzen, waarin u suggereert dat historische kennis belangrijk is voor de vorming van verantwoordelijke burgers. Geloof u inderdaad dat het tot de taak van de historicus hoort

om door middel van kennisoverdracht verantwoordelijke burgers te vormen?

Ja, als de historici daartoe in staat zouden zijn dan zou dat zeker een goede zaak zijn. (lacht) Natuurlijk is er ruimte voor alle mogelijke soorten historici. Als het gaat om de rol van de geschiedenis in het onderwijs, dan bestaat die zeker ten dele uit het vormen van verlichte en verantwoordelijke leden van de georganiseerde gemeenschap, daar ben ik van overtuigd. Als het echter gaat om pure wetenschap of zuiver onderzoek, dan geloof ik dat het volkomen legitiem is om elk gewenst onderwerp te onderzoeken. Maar zelfs op dat niveau kan je je niet onttrekken aan de vraag naar het nut voor het publiek of de belastingbetalers, tenminste als je wilt dat het onderzoek gefinancierd wordt. Ik geloof overigens ook in andere opzichten dat het wel een terechte vraag is. Neem bijvoorbeeld de nieuwe sociale geschiedenis. Die handelt over volslagen onbekende mensen, anonieme bevolkingsmassa's waarover je niets aan de weet kan komen, behalve dan met behulp van statistieken. Bijvoorbeeld: groeide de bevolking van een stad of daalde zij juist, op welke leeftijd trouwen de mensen, deden zij aan geboortebepaling, hoeveel kinderen kregen zij, hoe vaak noemden zij God in hun testament of noemden zij Hem juist niet en suggereert dit een proces van secularisatie, enzovoort. Dat is allemaal wel interessant en belangrijk, maar je komt niets aan de weet over de mogelijkheden van sociale controle en besluitvorming. Ik bedoel dat dit processen zijn die eenvoudig gebeuren en waaraan je met het aannemen van wetten niets verandert. De mensen worden tot passieve slachtoffers van gigantische krachten. Ik geloof niet dat dit onderwijskundig erg constructief is, en op de lange duur geloof ik dat het zelfs helemaal slechts in beperkte mate interessant is. (lacht)

handboek

- Voor wat voor soort lezers is de History of the Modern World geschreven?

Het was bedoeld als handboek voor de Amerikaanse Colleges. Het boek werd in 1950 gepubliceerd, en sindsdien zijn er van de handelseditie, die door de uitgever wordt onderscheiden van de handboekeditie, vrij veel verkocht. In feite zijn beide edities exact gelijk. Toevallig heb ik net nog naar de verkoopcijfers gekeken en daaruit blijkt dat zo'n 5 % van de oplage, voorzover bekend, naar algemene kopers in gewone boekwinkels gaat, en zo'n 95 % via universiteitsboekhandels wordt verkocht, dus hoogstwaarschijnlijk aan studenten.

- De tweede en latere edities van de History of the Modern World heeft u samen met Joel Colton geschreven. Is Colton degene die voornamelijk voor het eigentijdse gedeelte verantwoordelijk is?

Wij zijn eigenlijk allebei verantwoordelijk voor het hele boek. Colton heeft vanaf 1956, de tweede editie van het boek, met mij samengewerkt. Wij zijn zeer goed bevriend en werken nauw samen. Natuurlijk weet de een meer van bepaalde terreinen dan de ander. Zo heeft Colton veel geschreven over Frankrijk in de twintigste eeuw en is hij wat beter thuis in de contemporaine geschiedenis. Maar uiteindelijk herlezen wij beide voor elke nieuwe editie het hele boek, spreken wij het door, en besluiten dan samen wat er veranderd moet worden.

- Het schrijven van een dergelijk veelomvattend handboek is natuurlijk een immense opgave. Zonder een bepaald raamwerk is het waarschijnlijk zelfs ondoenlijk. Wij hebben soms de indruk dat de opkomst en de lot-

gevallen van de moderne democratie de belangrijkste conceptie in de History of the Modern World vormen. Is dat inderdaad het geval?

Nee, dat geloof ik niet, althans niet voor het hele boek. Democratie, of de democratische bewegingen worden natuurlijk tot belangrijk thema in het laatste deel van het boek, maar ik geloof niet dat dit de dominante conceptie van het hele boek is. Als er al zo'n overkoepelende conceptie is, en ik geloof dat die er inderdaad is, dan is het de notie van wat je de Westerse beschaving zou kunnen noemen. Dat is het soort beschaving dat in Europa is ontstaan en door een aantal dingen wordt gekenmerkt: een grotere mate van individualisme, persoonlijke vrijheid, de opkomst van de wetenschap; wetenschappelijke en technische prestaties vanaf ruwweg de tiende eeuw, in sommige periodes duidelijker dan in andere, maar uiteindelijk in de negentiende eeuw leidend tot dominantie van de hele wereld, de koloniale rijken en de overzeese investeringen. De climax van het boek is in zekere zin het hoofdstuk "Europe's World Supremacy", over de periode voor de Eerste Wereldoorlog. Daarna vormen de Eerste Wereldoorlog zelf en alle beproevingen van de twintigste eeuw een soort droevig slot. Dat is het hoofdthema, en ik denk dat het mijn leeftijd weerspiegelt. Ik ben kort voor de Eerste Wereldoorlog geboren, in de jaren twintig begon ik mijn bewuste bestaan en heb ik mijn onderwijs ontvangen, in de jaren dertig begon ik zelf te doceren... eigenlijk voel ik mij een soort overblijfsel van de negentiende eeuw. Het boek zelf werd kort na de Tweede Wereldoorlog geschreven, in de jaren 1947 tot 1949.

Maar om nu op het hoofdthema terug te komen, ik geloof dat dat inderdaad zoets is als ik net heb aangeduid. Wat betreft de opkomst, groei, wenselijkheid en voortreffelijkheid van vrijheid, gelijkheid, constitutioneel bestuur en democratische participatie in openbare zaken - dat is ongetwijfeld een belangrijk thema. Maar ik geloof niet dat ik iets aanhang of bedreven heb als de Engelse Whig-theorie der geschiedenis, waarin de hele geschiedenis wordt gezien als een soort voorspel tot de triomf van het Britse Parlement in de negentiende eeuw. (lacht)

- Het was eigenlijk ook meer zo, dat ons bij het geven van colleges over het latere deel van uw boek opviel welk een belangrijke plaats daar aan de opkomst van de democratie wordt toegekend...

Ja, dat is ook waar. Misschien is dat zelfs niet alleen waar voor het boek, maar ook in werkelijkheid. (instemmend geroep van de interviewers) Er was inderdaad in de negentiende eeuw een grote beweging om de bevolking meer representatie in het bestuur te geven, meer controle over de eigen zaken, om de vorsten, edelen, kerkelijke hoogwaardigheidsbekleders en wat daar zo meer bijhoort aan de kant te schuiven. Ik geloof dat dat echt gebeurd is, ja.

atlantische gemeenschap

- Een laatste vraag. In 1955 heeft u samen met Jacques Godechot een artikel geschreven onder de titel "Le Problème de l'Atlantique". (7) Hoe denkt u thans over deze kwestie? Wij vragen dit mede vanwege het feit dat veel commentatoren momenteel een groeiende kloof tussen de Verenigde Staten en Europa constateren. Geloof u nog steeds dat de conceptie van een Atlantische beschaving goed te gebruiken is?

Voor ik hier op inga wil ik eerst even zeggen dat ik precies over dit onderwerp in 1979 op een conferentie in Duitsland een lezing heb gegeven, die in de binnenkort te verschijnen congresbundel gepubliceerd zal worden.

Maar om de vraag te beantwoorden: toen Godechot en ik onze lezing hielden werd er natuurlijk beweerd dat

wat wij betoogden een weerspiegeling van de geopolitieke ideologie van die tijd was, van de koude oorlog tegen de Sovjet-Unie. De Atlantische gemeenschap zou een belangeneenheid tegenover Oost-Europa of Rusland vormen. Zorgvuldige lezers van ons stuk zullen echter moeten toegeven dat dat niet is vol te houden. Wij hebben heel duidelijk gezegd dat als er al een Atlantische gemeenschap of onderlinge verbondenheid tussen West-Europa en Noord-Amerika was, dat die dan sterker was in 1800 dan in 1950. Wij hebben benadrukt dat de gebieden rond de Noord-Atlantische oceaan vroeger een duidelijker herkenbare eenheid vormden dan op het moment van onze lezing. Dat wij het stuk met bepaalde politieke bedoelingen hebben geschreven is zeker onjuist. Ik geloof niet dat bij een van beiden dergelijke overwegingen een rol hebben gespeeld.

Aan de andere kant, als het er om gaat of er tussen West-Europa, of bepaalde landen van West-Europa, en de Verenigde Staten en Canada bepaalde banden en verbindingen bestaan die niet met de rest van de wereld bestaan - ik geloof nog steeds dat dat waar is. (lacht) Je hoeft er alleen maar naar te kijken. Met uitzondering van de negers, en tegenwoordig ook wat Zuid-Amerikanen, Mexicanen en gevluchte Vietnamezen, is de bevolking van de Verenigde Staten natuurlijk afkomstig uit Europa. Jullie Nederlanders en de Fransen en de Engelsen delen overigens in dat genoegen, ik bedoel dat het aantal negers en Aziaten in Europa op dat van de Verenigde Staten begint te lijken. Maar wat betreft allerlei kenmerken; culturele, godsdienstige, wetenschappelijke, technische, de levensstandaard, wat je ook noemt, is het toch zo dat de betrekkingen tussen Noord-Amerika en Europa wat anders zijn dan die tussen ons en jullie en Indonesië, of Afrika, of ook de Sovjet-Unie. Daarbij komen dan nog de tradities van politieke vrijheid, van vertegenwoordigend en verantwoordelijk bestuur, van strijd tussen partijen en persvrijheid. Nee, ik zie echt niet hoe iemand hieraan zou kunnen twijfelen of het zou kunnen ontkennen. (breed lachend:) Tenzij men natuurlijk denkt dat het om een soort complot tegen Rusland gaat.

noten

1. H.T. Colenbrander, ed., Gedenkstukken der Algemeene Geschiedenis van Nederland van 1789 tot 1840 (10 dln.; 's Gravenhage, 1905-1922); J. Strickler, ed., Aktensammlung aus der Zeit der helvetischen Republik, 1798-1803 (12 dln.; Bern, 1886-1940); J. Hansen, ed., Quellen zur Geschichte der Rheinlandes im Zeitalter der französischen Revolution (4 dln.; Bonn, 1931-1938); C. Montalcini, et al., eds., Assemblee della Repubblica cisalpina (11 dln.; Bologna, 1917-1948).
2. Voor de hele discussie rond Palmers boek vergelijk P. Amann, ed., The Eighteenth-Century Revolution: French or Western? (Boston, 1963).
3. Vergelijk R.R. Palmer, The Age of the Democratic Revolution. A Political History of Europe and America, 1760-1800. Dl. I, The Challenge (Princeton, 1974) Hoofdstuk II: "Aristocracy about 1760: The Constituted Bodies".
4. C.H.E. de Wit, De strijd tussen aristocratie en democratie in Nederland 1780-1848. Kritisch onderzoek van een historisch beeld en herwaardering van een periode (Heerlen, 1965).
5. J.G.A. Pocock, "Virtue and Commerce in the Eighteenth Century", Journal of Interdisciplinary History, 3 (1972-1973) 120: "An effect of the recent research has been to display the American Revolution less as the first political act of revolutionary enlightenment than as the last great act of the Renaissance."
6. Palmer, Democratic Revolution, I, hoofdstuk VIII "The American Revolution: The People As Constituent

Power".

7. J. Godechot en R.R. Palmer, "Le Problème de l'Atlantique du XVIIIème au XXème Siècle", Relazioni del X Congresso Internazionale di Scienze Storiche, Roma 4-11 Settembre 1955 (Florence, 1955) V, 175-239.